

ВПЛИВ ПРИСУТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ РОСІЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Гладких Дмитро Михайлович,
кандидат економічних наук, доцент

В умовах дестабілізації політичної та фінансово-економічної ситуації в Україні внаслідок військових дій загострюються проблеми забезпечення національної безпеки у фінансово-економічній сфері, у тому числі в її банківській складовій. Ключовим чинником монетарного суверенітету країни є рівень присутності у банківській системі іноземного капіталу, особливо державного походження. Метою даної статті є аналіз рівня присутності дочірніх банків російських державних банків у різних секторах українського ринку банківських послуг, розрахунок ключових показників їх діяльності, визначення основних проблем та ризиків такої присутності для банківської системи України. Зроблено висновок про те, що поточний рівень присутності в Україні банківського капіталу російського походження з державною часткою є достатньо вагомим, проте не критичним, отже, в поточних обсягах не становить прямої небезпеки для стабільності банківської системи. Запропоновано впровадження додаткового економічного нормативу НБУ, що регулюватиме рівень присутності іноземного банківського капіталу державного походження у банківській системі України.

Ключові слова: державні банки, активи, кредити, депозити, банківський капітал, іноземна валюта.

GLADKYKH DMYTRO

INFLUENCE OF PRESENCE OF A BANKING CAPITAL OF THE RUSSIAN ORIGIN ON STABILITY OF A BANKING SYSTEM OF UKRAINE.

In the conditions of destabilization of a political and financial and economic situation in Ukraine owing to military operations problems of ensuring national security in the financial and economic sphere, including, in its bank component become aggravated. A key factor of the monetary sovereignty of the country is the level of presence at a banking system of the foreign capital, especially state origin. The purpose of this article is the analysis of level of presence of subsidiary banks of the Russian state banks at different sectors of the Ukrainian market of banking services, calculation of key indicators of their activity, definition of the main problems and risks of this presence for a banking system of Ukraine. The conclusion that the current level of presence in Ukraine of a banking capital of the Russian origin with the state participation is rather powerful, but not critical is drawn, therefore, in the current volumes doesn't pose direct threat for stability of a banking system. Introduction of the additional economic standard of NBU which has to regulate the level of presence of a foreign banking capital of the state origin at a banking system of Ukraine is offered.

Keywords: state-owned banks, assets, loans, deposits, banking capital, foreign currency.

В умовах дестабілізації політичної та фінансово-економічної ситуації в Україні внаслідок військових дій загострюються проблеми забезпечення національної безпеки в фінансово-економічній сфері, у тому числі у її банківській складовій. В умовах існування тенденцій щодо відпливу іноземного капіталу з банківської системи України та негативних очікувань суб'єктів ринку банківських послуг розпочатий НБУ процес очищення вітчизняної банківської системи потребує аналізу стійкості, визначення основних ризиків та загроз її стабільного функціонування. Нині в українській банківській системі працює декілька десятків банків з іноземним капіталом, що мають вагому частку на ринку. Ключове місце серед них посідають дочірні банки російських державних банків. Дана стаття містить дослідження проблеми визначення наявних та потенційних ризиків для банківської системи

України, які може створювати присутність російських державних банків на українському ринку банківських послуг.

Дослідженням теоретичних основ та практичних аспектів забезпечення фінансової безпеки присвятили свої роботи О. Барановський [2], О. Власюк [3], О. Вовчак [4], М. Єрмошенко [7], В. Загарій [8], В. Коваленко [10], Т. Луцик-Дубова [12], І. Лютий [13], С. Ткаленко [17], Л. Шемаєва [20] та інші. Водночас банківська система як ключова ланка механізму забезпечення фінансової безпеки досліджується в роботах О. Дзюблюка [6], О. Кириченка [9], В. Кротюка [11], В. Міщенко [14], С. Науменкової [1], Л. Примостки [15], М. Савлука [5], Т. Смовженко [16], В. Усоскіна [18], О. Шарова [20] та інших. Проте досі невирішеним та дискусійним залишається питання оптимального співвідношення вітчизняного та іноземного банківського

капіталу у контексті забезпечення безпеки банківської системи України.

Метою даної статті є аналіз рівня присутності дочірніх банків російських державних банків на різних секторах ринку банківських послуг України, розрахунок ключових показників їх діяльності, визначення основних проблем та ризиків такої присутності для банківської системи України.

Серед фахівців відсутній консенсус щодо безпеки та користі від активної присутності іноземного капіталу в банківській системі. З одного боку, іноземні інвестиції об'єктивно є потенційним джерелом надходження додаткових ресурсів в реальну економіку, які в ідеалі повинні вливатися у сферу виробництва і стимулювати його розвиток, модернізацію та зростання. Натомість зацікавити чи змусити іноземні банки кредитувати саме виробництво (будівництво, транспорт, інфраструктуру тощо), а не сферу споживання (споживче кредитування, купівлю товарів іноземного виробництва тощо), на практиці вкрай важко. Адже пересічні інвестори піклуються, у першу чергу, не про добробут чи розвиток країни інвестування, а про безпеку і зростання власних активів, прагнучи максимізувати прибуток.

З другого боку, *присутність значної частки іноземного банківського капіталу може нести в собі різноманітні ризики та загрози банківській системі країни*. Їх виникнення пов'язане з потенційним занепадом вітчизняних банків в умовах загострення конкуренції з іноземцями, зі зростанням залежності економіки від негативних зовнішніх чинників, курсових коливань іноземних валют, потенційного впливу нерезидентів на прийняття важливих економічних і навіть політичних рішень.

У процесі підрахунку частки іноземного капіталу в банківській системі країни можуть виникати методологічні труднощі, пов'язані з коректним вибором об'єкта для розрахунку. Найбільш простий та загальноприйнятий – статутний капітал банку, що обліковується у національній валюті та змінюється повільно (принаймні, не щоденно, як активи чи кредитний портфель банку внаслідок курсових коливань та немінучих щоденних активно-пасивних операцій). Натомість статутний капітал майже завжди відрізняється за розміром від власного (балансового) та регулятивного капіталу, розмір яких більш достовірно характеризує надійність банків. Підрахунок частки іноземного капіталу в банківській системі відповідно до розміру статутного капіталу також не відображає реального впливу того чи іншого банку на різні види активно-пасивних операцій в цілому по системі. Іншими словами, конкретний банк може мати великий чи малий статутний фонд, що не відповідає реальному масштабу його діяльності, наприклад, на ринку корпоративних кредитів чи ринку строкових депозитів фізичних осіб. Тому

(за наявності відповідних даних) частку іноземного капіталу в банківській системі доцільно розраховувати не лише відповідно до розміру статутного капіталу, але й за окремими напрямками активно-пасивних операцій: частка ринку корпоративних кредитів, кредитів населення, строкових депозитів тощо.

Проте найбільші труднощі виникають при визначенні кінцевого власника того чи іншого банку. Наприклад, «Альфа-банк Україна» споживачі банківських послуг однозначно оцінюють як російський, хоча номінально він на 100 % належить компанії під юрисдикцією Кіпру. При цьому це однозначно приватний банк, державний вплив на який мінімальний чи взагалі відсутній. Окремі банки з іноземним капіталом можуть мати у структурі акціонерного капіталу велику або незначну частку державних коштів, а можуть бути на 100 % приватними, проте їх акції можуть бути розподілені між багатьма резидентами різних країн у різних пропорціях, а власники можуть бути як фізичними, так і юридичними особами.

Російські банки в Україні працюють доволі давно та займають вагомий частку ринку, представлені значною кількістю відділень. Проте надалі розглянемо лише дочірні банки російських державних банків як такі, що повністю або частково, прямо чи опосередковано, проте однозначно належать російській державі та потенційно можуть суттєво впливати (позитивно чи негативно) на банківську систему України.

Станом на середину 2015 р. в Україні працюють чотири дочірні банки російських державних банків: «Промінвестбанк», «Сбербанк Росії», «ВТБ Банк» та «БМ Банк». Структура їх власності наведена в таблиці 1.

У контексті дискусій про ризики, загрози, проблеми і перспективи діяльності дочірніх банків російських державних банків в Україні спробуємо дати відповідь на наступні запитання:

- Яку ринкову позицію (частку) мають ці банки у різних сегментах ринку банківських послуг в Україні?

- Наскільки реальними є потенційні ризики та загрози від присутності цих банків на ринку?

Найбільш надійний спосіб відповісти на ці питання – розглянути ключові показники діяльності згаданих банків порівняно з іншими українськими банками або банківською системою загалом.

Базою для відповідних розрахунків є структура активів, залучених коштів, власного капіталу та фінансового результату за 2014 р. та I квартал 2015 р., опублікована на офіційному сайті Національного банку¹.

Отже, таблиця 2 містить розрахунок ринкової позиції дочірніх банків російських держав-

¹ Дані офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

Таблиця 1

Структура власності російських державних банків в Україні станом на 01.07.2015 р.*

Назва дочірнього банку в Україні	Частка материнського банку в дочірньому, %	Назва материнського банку в Російській Федерації	Частка держави у материнському банку
ПАТ «Промінвестбанк»	98,60	Державна корпорація «Банк розвитку та зовнішньоекономічної діяльності (Внешнекомбанк)»	100 % статутного фонду належать уряду РФ
ПАТ «Сбербанк Росії»	100	ВАТ «Сбербанк Росії»	50 % статутного фонду + 1 голосуюча акція належить Центробанку РФ, більше 40 % статутного фонду – іноземним компаніям
ПАТ «ВТБ Банк»	99,97	ВАТ «Банк ВТБ»	85,27 % статутного фонду (60,93% голосуючих акцій) належать уряду РФ
ПАТ «БМ Банк»	99,96	АКБ «Банк Москви»	96,88 % статутного фонду належить групі «ВТБ»

*Складено автором на основі даних офіційних сайтів:

- «Сбербанка России»;
- «Сбербанка России в Украине»;
- групи «ВТБ»;
- «ВТБ банк в Украине»;
- «Внешэкономбанка»;
- «Проміневестбанку»;
- «БМ Банку»;
- «БМ Банку».

Таблиця 2

Ринкова позиція дочірніх банків російських державних банків у банківській системі України станом на 01.04.2015 р.*

Показники	ПАТ «Промінвестбанк»	ПАТ «Сбербанк Росії»	ПАТ «ВТБ Банк»	ПАТ «БМ Банк»	Разом
Статутний фонд, тис. грн	8 192 613	3 392 461	6 615 784	776 397	18 977 256
Частка статутного фонду в системі, %	4,5	1,9	3,7	0,4	10,5
Власний капітал, тис. грн	5 804 593	1 771 577	3 257 966	1 003 883	11 838 019
Частка власного капіталу в системі, %	6,7	2,1	3,8	1,2	13,7
Активи, тис. грн	66 314 288	59 815 362	42 887 244	3 434 000	172 450 894
Частка активів в системі, %	4,6	4,2	3,0	0,2	12,0
Кредитний портфель юридичних осіб, тис. грн	51 502 776	49 513 510	34 240 256	2 187 522	137 444 064
Частка кредитного портфеля юридичних осіб в системі, %	6,4	6,1	4,2	0,3	17,0
Кредитний портфель фізичних осіб, тис. грн.	75 693	727 437	1 443 846	474 361	2 721 338
Частка кредитного портфеля фізичних осіб в системі, %	0,1	0,5	1,1	0,4	2,1
Кошти юридичних осіб, тис. грн	7 619 742	6 007 505	4 683 754	399 420	18 710 421
Частка коштів юридичних осіб в системі, %	2,2	1,7	1,3	0,1	5,4
Кошти фізичних осіб, тис. грн	8 506 576	12 931 375	4 398 035	644 867	26 480 853
Частка коштів фізичних осіб в системі, %	1,9	2,8	1,0	0,1	5,8

*Джерело: Офіційний сайт Національного банку України.

**Ключові показники діяльності дочірніх банків російських державних банків гірші,
ніж загалом у банківській системі за 2014 р.***

Ключові показники діяльності	Значення показників					
	ПАТ «Промінвестбанк»	ПАТ «Сбербанк Росії»	ПАТ «ВТБ Банк»	ПАТ «БМ Банк»	Разом російські державні банки	Усього в банківській системі
Динаміка кредитного портфеля у нац. валюті, тис. грн.	-457 879	-995 848	-2 171 427	-2 462	-3 627 617	-53 млрд грн.
Динаміка кредитного портфеля у нац. валюті, %	-5	-19	-29	-0,2	-16	-10
Динаміка коштів фізичних осіб у нац. валюті, тис. грн.	-1 249 951	-2 020 661	-2 145 050	-209 113	-5 624 776	-53 млрд грн.
Динаміка коштів фізичних осіб у нац. валюті, %	-26	-56	-58	-48	-45	-21
Динаміка коштів фізичних осіб в іноз. валюті, екв. тис. дол. США	-149 278	-721 949	-271 723	-41 392	-1 184 342	-9 млрд дол.
Динаміка коштів фізичних осіб в іноз. валюті, %	-37	-56	-64	-64	-54	-40
Питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань, %	13	10	13	26	12	25
Питома вага валютних кредитів у кредитному портфелі, %	77	89	82	51	82	46
Питома вага валютних пасивів у структурі зобов'язань, %	80	90	79	65	83	54
Питома вага валютних вкладів у структурі залучених коштів населення, %	52	85	60	62	69	53

*Джерело: Офіційний сайт Національного банку України.

них банків у різних секторах банківського ринку України.

Дані, наведені в таблиці 2, дають підстави стверджувати, що станом на 01.04.2015 р. дочірні банки російських державних банків займають наступну ринкову позицію в банківській системі України: 10,5 % статутного капіталу, 13,7 % власного капіталу, 12,0 % активів, 17,0 % корпоративного кредитного портфеля. Натомість у наступних сегментах ринку їх вплив незначний: 5,8 % коштів населення, 5,4 % коштів юридичних осіб, 2,1 % кредитного портфеля фізичних осіб.

Далі більш докладно розглянемо показники, які у дочірніх банків російських державних банків гірші, ніж загалом у банківській системі України станом на 01.01.2015 р. (табл. 3).

Динаміка кредитного портфеля у національній валюті банківської системи України в цілому за звітний період була негативною (-53 млрд грн, або -10 % порівняно з 01.01.2014 р. внаслідок суттєвого зниження ділової активності як наслідку військових дій. Натомість дочірні банки російських державних банків за той же період разом зменшили гривневий кредитний портфель на 16 %. При цьому скорочення зафіксували всі розглянуті банки.

Одна з основних причин загострення кризових явищ у банківській системі – значний вплив пасивів, викликаний як макроекономічною, так і політичною нестабільністю. Отже, **динаміка коштів фізичних осіб** за звітний період є яскравим показником надійності банку з точки зору роздрібних клієнтів. Якщо за 2013 р. у банківській системі відбулося зростання коштів фізичних осіб на 72 млрд грн, або на 19 %, то за 2014 р. динаміка коштів населення була від'ємною. У цьому контексті темпи впливу коштів фізичних осіб у національній валюті дочірніх банків російських державних банків разом (-45 %) були більш ніж удвічі швидшими, ніж у банківській системі в цілому (-21 %). Ця ж тенденція (проте меншою мірою) стосується також впливу валютних вкладів населення (-54 % у дочірніх банків російських державних банків разом проти -40 % у банківській системі).

Витримати такий катастрофічний вплив коштів фізичних осіб і не збанкрутувати можуть лише достатньо капіталізовані та стабільні банки, що мають низький ступінь залежності від коштів населення або відчувають пряму підтримку ззовні від материнського російського банку.

Питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань характеризує напрям діяльності банківської установи у сфері залучення пасивів, її орієнтацію на корпоративний чи роздрібний бізнес. Значення цього показника для банківської системи в цілому станом на 01.01.2015 р. складає 25 % (на 01.01.2014 р. – 24 %). Для дочірніх банків російських державних банків разом цей показник становить лише 12 %. Настільки низьке значення показника є однозначно негативним, адже кошти юридичних осіб, як правило, це пасиви «до запитання» на поточних рахунках, отже найдешевший вид пасивів, вартість якого становить 1-2 % річних. Саме тому основна конкурентна боротьба між банками здійснюється якраз за залучення корпоративних клієнтів на розрахунково-касове обслуговування.

Питома вага валютних кредитів у кредитному портфелі характеризує залежність банку від курсових коливань і опосередковано впливає на його ліквідність та фінансову стійкість. Натомість питома вага валютних пасивів у структурі зобов'язань характеризує здатність банку безперебійно виконувати свої зобов'язання в умовах курсових коливань.

Останніми роками наша держава в особі Національного банку України дотримувалася політики поступової «дедоларизації» економіки. Ця політика підвищувала рівень захищеності економіки від зовнішніх факторів та курсових коливань різного походження. Як наслідок, станом на 01.01.2014 р. питома вага валютних кредитів разом у банківській системі скоротилася до рівня 35 % кредитного портфеля порівняно з 37 % на початку 2013 року. Відповідно частка валютних зобов'язань українських банків за 2013 рік знизилася з 52 % до 46 %, у т.ч. частка валютних пасивів населення – з 51 % до 43 % коштів фізичних осіб.

Унаслідок знецінення національної грошової одиниці протягом 2014 року **питома вага валютних кредитів у кредитному портфелі** банківської системи України станом на 01.01.2015 р. зросла до рівня 46 % порівняно з 01.01.2014 р., а **питома вага валютних пасивів у структурі зобов'язань** – до 54 %, у т.ч. **питома вага валютних вкладів у структурі залучених коштів населення** – до 53 % коштів фізичних осіб. Значення всіх трьох показників для всіх дочірніх банків російських державних банків вищі за середні значення у банківській системі, проте слід особливо відзначити критичну залежність «Сбербанк Росії» від валютних кредитів (89 %) та зобов'язань (90 %), у т.ч. валютних вкладів населення (85 %).

Також слід зазначити, що питома вага валютних вкладів у структурі залучених коштів населення дочірніх банків російських державних банків у середньому на рівні 69 % порівняно із середнім значенням у системі (53 %), свідчить

про достатньо високий рівень довіри населення з точки зору розміщення саме валютних заощаджень, яка проявляється у пропорціях розподілу депозитів по валютних кошиках. Іншими словами, *населення тримає на рахунках в українських банках гривню і валюту майже в однакових пропорціях, натомість в російських – переважно валюту*. Ця тенденція характерна не лише для російських, але й для багатьох іноземних банків в Україні, а також для державних банків, чия надійність не викликає сумніву: *Universal Bank* – 66 %, *Укрексімбанк* – 64 %, *ОТП Банк* – 61 %, *Укргазбанк* – 57 %, *Укрсиббанк* – 56 %, *Укрсоцбанк* – 54 %, *Креді Агріколь Банк* – 53 %.

Аналіз ключових показників діяльності дочірніх банків російських державних банків порівняно з показниками банківської системи України в цілому за минулий рік дає підстави стверджувати, що *більшість показників цих банків або відповідають загальним тенденціям розвитку банківської системи, або кращі чи гірші, ніж у середньому в системі. Натомість 7 показників гірші за середні*: динаміка кредитного портфеля в національній валюті, динаміка коштів населення (як у гривні, так і в валюті), питома вага заборгованості перед юридичними особами в структурі зобов'язань та всі показники залежності банку від валютних коливань (питома вага валютних кредитів, валютних зобов'язань, частка валюти у залучених коштах населення).

Ключові проблеми дочірніх банків російських державних банків у 2014 р., очевидно, зберігатимуть свою актуальність і протягом найближчого часу:

- скорочення пасивів, що негативно впливає на ліквідність і обмежує ресурси для активних операцій,
- відповідне скорочення кредитного портфелю, особливо у національній валюті,
- надзвичайно високий рівень залежності від валютної складової активів та пасивів,
- труднощі із залученням нових клієнтів, у першу чергу юридичних осіб.

Усвідомлюючи негативні тенденції у розвитку банківської системи України протягом 2014–2015 рр., як держава, так і приватні (у т.ч. іноземні) власники банків, не розраховуючи на підтримку держави у вирішенні наявних проблем, здійснюють заходи зі зміцнення банківської системи у спосіб надання додаткової ліквідності та збільшення статутних фондів. Зокрема, за повідомленням прес-служби *Укргазбанку* від 02.04.15 р., Кабінет Міністрів України здійснив докапіталізацію банку на суму 3,204 млрд грн². За інформацією ПАТ КБ «Приватбанк» від 20.04.15 р., статутний капітал банку збільшено на 5 млрд грн до рівня

² Дані офіційного сайту «Укргазбанку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrgasbank.com/ukr/aktzioner>

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2015 рік*

Норматив		Станом на					
		01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06
Н1	Регулятивний капітал (млн грн)	188 948,9	166 875,5	117 654,4	115 302,8	100 978,1	96 028,4
Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	15,60	13,81	7,37	8,35	7,84	7,66
Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	57,13	56,01	57,94	49,11	50,49	54,27
Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	79,91	84,17	79,45	72,92	72,07	73,45
Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	86,14	85,84	80,85	78,76	76,93	78,00
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22,01	22,16	23,73	23,42	22,58	22,74
Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	250,04	313,13	755,47	651,32	669,20	676,47
Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0,13	0,15	0,12	0,13	0,15	0,20
Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	1,37	1,19	2,48	1,08	1,20	1,08
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00
Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	2,97	2,68	2,18	2,13	3,29	3,26

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України.

19,1 млрд. грн³. За повідомленням прес-служби ПАТ «Укрсоцбанк» (*UniCredit Bank*), 24.04.15 р. на річних загальних зборах акціонерів було затверджено рішення про збільшення статутного капіталу на 5,87 млрд грн. Таким чином, статутний капітал банку буде збільшено в 3,4 раза – до 8,337 млрд грн⁴. Очевидно, найближчим часом подібні позитивні новини мають надходити в інформаційний простір регулярно.

Дочірні банки державних російських банків прямують у руслі загальної тенденції. 23.04.2015 р. чергові загальні збори акціонерів Промінвестбанку прийняли рішення про збільшення його статутного капіталу на 9,2 млрд грн, або на 73 %⁵. Раніше повідомлялося про наміри материнського банку докапіталізувати українські дочки «ВТБ Банк» та «БМ Банк» на загальну суму 4,2 млрд грн⁶.

³ Дані офіційного сайту «Приватбанку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/ua/news/privatbank-zaregistriroval-uvlichenije-ustavnogo-kapitala-do-19-1-mlrd-grn>

⁴ Дані офіційного сайту «Укрсоцбанку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unicredit.ua/news/view/1036>

⁵ *FINBALANCE*. Незалежне Інтернет-видання про фінанси та економіку України й світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/Rosiyani-zbilshuyut-kapital-Prominvestbanku-mlrd-hrn>

⁶ Дані офіційного сайту «РИА Новості Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/economy/20150303/364294821.html>

При аналізі потенційних переваг та загроз банківській системі України від присутності дочірніх банків російських державних банків слід також брати до уваги, що згідно зі звітними даними, банківська система в цілому протягом 2014 р. сплатила 2,3 млрд грн податку на прибуток. Четверть цієї суми (574 млн грн) сплатили три із чотирьох дочірніх банків російських державних банків (за винятком Промінвестбанку), які зафіксували прибуток. Це свідчить про наявну залежність надходжень до бюджету України від стабільного функціонування зазначених банківських установ, що має потенційні ризики для вітчизняної фінансової системи загалом.

За інформацією Національного банку⁷, станом на 01.05.2015 р. в Україні працювало 45 банків з іноземним капіталом, у т.ч. 19 – зі 100 % іноземним капіталом, а частка іноземного капіталу в статутному капіталі українських банків скоротилася до рівня 28,0 % порівняно з 32,5 % на 01.01.2015 р.

Держава в особі Національного банку України має в своєму розпорядженні достатній набір інструментів підтримки стабільності як окремих банків, так і банківської системи загалом. Основними серед них, безумовно, є економічні нормативи, що регламентуються Інструкцією «Про

⁷ Дані офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

порядок регулювання діяльності банків в Україні»⁸. Згідно з цим документом, існують чіткі математичні співвідношення різних статей банківського балансу, яких мають дотримуватися банки (табл. 4).

Аналіз даних, наведених у таблиці 4, дає підстави стверджувати, що впродовж поточного року банківська система України стикається з суттєвими труднощами, що проявились у недотриманні нормативів Н2 та Н7 не лише на рівні окремих банків, а й у всій банківській системі: норматив Н2 порушується з 01.03.2015 р., норматив Н7 – протягом усіх минулих 5 місяців року. Причина цих порушень – дефіцит банківського капіталу, що має тенденцію скорочення внаслідок збиткової діяльності значної кількості банків та банківської системи загалом.

Перелік економічних нормативів Національного банку України не є чимось незмінним і періодично переглядається з метою більш оперативного та якісного реагування з боку НБУ на ризики і загрози, що постають перед банківською системою.

З урахуванням поточного рівня присутності у банківській системі України іноземного банківського капіталу, в контексті мінімізації банківських ризиків та забезпечення банківської безпеки вважаємо за доцільне запровадження додаткового нормативу під назвою «Норматив максимального сукупного розміру статутного капіталу банків з іноземним капіталом державного походження», який має розраховуватися щомісячно по кожній країні інвестування окремо, та не повинен перевищувати 10 % сукупного фактично сплаченого статутного капіталу банківської системи України. Практична реалізація цього заходу має забезпечити збалансованість структури власності у банківській системі та гарантувати монетарний суверенітет держави.

Висновки

1. Присутність значної частки іноземного банківського капіталу може нести в собі різноманітні ризики та загрози, пов'язані з потенційним занепадом вітчизняних банків в умовах загострення конкуренції з іноземними банками, зі зростанням залежності економіки від негативних зовнішніх чинників, курсових коливань іноземних валют, потенційного впливу нерезидентів на прийняття важливих економічних і навіть політичних рішень.

2. Дочірні банки російських державних банків в Україні станом на 01.04.2015 р. мають наступну ринкову позицію: 10,5 % статутного капіталу, 13,7 % власного капіталу, 12,0 % активів, 17,0 % корпоративного кредитного портфеля.

⁸ Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : постанова Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

Натомість у наступних сегментах ринку їх вплив незначний: 5,8 % коштів населення, 5,4 % коштів юридичних осіб, 2,1 % кредитного портфеля фізичних осіб.

3. Більшість ключових показників діяльності дочірніх банків російських державних банків або відповідають загальним тенденціям розвитку банківської системи, або кращі, ніж у середньому по системі. Серед семи розглянутих показників, гірших за середні: динаміка кредитного портфеля в національній валюті, динаміка коштів населення (як у гривні, так і в валюті), питома вага заборгованості перед юридичними особами в структурі зобов'язань та показники залежності банку від валютних коливань (питома вага валютних кредитів, валютних зобов'язань, частка валюти у залучених коштах населення), що свідчить про «слабкі місця» цих банків та високий рівень їх потенційної вразливості.

4. Ключові проблеми дочірніх банків російських державних банків у 2014 р., очевидно, зберігатимуть свій негативний вплив у найближчій перспективі внаслідок скорочення пасивів та кредитного портфелю (особливо у національній валюті), що негативно впливає на ліквідність і обмежує ресурси для активних операцій; надзвичайно високого рівня залежності від валютної складової активів та пасивів; труднощів із залученням нових клієнтів, у першу чергу юридичних осіб.

5. Надходження додаткових коштів до статутного капіталу дочірніх банків російських державних банків у 2015 р. відбувається відповідно до загальної тенденції докапіталізації з боку акціонерів, що відчують як державні, так і приватні українські банки, у т.ч. з іноземним капіталом. Надходження коштів до капіталу дочірніх банків державних російських банків є непрямою ознакою зацікавленості російської держави у підтримці української банківської системи в робочому стані, принаймні у збереженні власної присутності на українському банківському ринку в майбутньому.

6. Рівень присутності в Україні банківського капіталу російського походження з державною участю є достатньо вагомим, проте не критичним для стабільності банківської системи. Загалом же існуючі пропорції у структурі власності українських банків (28 % – іноземний капітал, 72 % – вітчизняний) є прийнятними з точки зору забезпечення монетарного суверенітету країни.

7. Упродовж поточного року банківська система України стикається з суттєвими труднощами, що проявились у недотриманні нормативів Н2 (норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу) та Н7 (норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента) внаслідок дефіциту банківського капіталу, що має тенденцію скорочення внаслідок збиткової діяльності значної кількості банків та банківської системи загалом.

8. У контексті мінімізації банківських ризиків та забезпечення банківської безпеки держа-

ви вважаємо за доцільне запровадження додаткового нормативу під назвою «Норматив максимального сукупного розміру статутного капіталу банків з іноземним капіталом державного походження», який має розраховуватися щомісячно по кожній країні інвестування окремо та не

повинен перевищувати 10 % сукупного фактично сплаченого статутного капіталу банківської системи України. Практична реалізація цього заходу має забезпечити збалансованість структури власності у банківській системі та гарантувати монетарний суверенітет держави.

Список використаних джерел

1. *Банківська енциклопедія* / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко [та ін.]; Центр наукових досліджень НБУ. – К. : Знання, 2011. – 504 с.
2. *Барановський О. І.* Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // *Економіка і прогнозування*. – 2006. – № 1. – С. 7–25.
3. *Власюк О. С.* Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання : монографія / О. С. Власюк. – К. : Академія фінансового управління, 2011. – 474 с.
4. *Вовчак О. Д.* Банківська інвестиційна діяльність в Україні : монографія / О. Д. Вовчак. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2005. – 544 с.
5. *Гроші та кредит* : підруч. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2011. – 592 с.
6. *Дзюблюк О. В.* Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – 316 с.
7. *Єрмошенко М. М.* Визначення загрози національним інтересам держави у фінансово-кредитній сфері / М. М. Єрмошенко // *Економіка України*. – 1999. – № 1. – С. 4–12.
8. *Загарій В. П.* Монетарні важелі досягнення фінансової безпеки: досвід розвинених країн / В. П. Загарій // *Бізнес-інформ*. – 2014. – № 4. – С. 400–404.
9. *Кириченко О.* Тенденції злиття та поглинання в банківському секторі економіки України / О. Кириченко, Т. Біла // *Банківська справа*. – 2008. – № 5. – С. 29–37.
10. *Коваленко В. В.* Центральний банк і грошово-кредитна політика: навч.-метод. посібн. / В. В. Коваленко; ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 138 с.
11. *Кротюк В. Л.* Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах / В. Л. Кротюк, В. І. Міщенко // *Банківська справа*. – 2005. – № 4. – С. 3–10.
12. *Луцик-Дубова Т. О.* Система індикаторів фінансової безпеки держави / Т. О. Луцик-Дубова // *Наука й економіка*. – 2013. – Вип. 3. – С. 22–28.
13. *Лютій І. О.* Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки / О. І. Лютій. – К. : Атіка, 1999. – 239 с.
14. *Міщенко В. І.* Центральні банки: організаційно-правові засади / В. І. Міщенко, В. Л. Кротюк. – К. : Знання, 2004. – 372 с.
15. *Примостка Л. О.* Економічні ризики в діяльності банків / Л. О. Примостка // *Банківська справа*. – 2004. – № 3. – С. 16–23.

References

1. *Bankivska enciklopedia* / S. G. Arbuzov, U.V. Kolobov, V.I. Mischenko, [ta in.]; Centr naukovih doslidzhen NBU. – K. : Znannia, 2011. – 504 s.
2. *Baranovskiy O. I.* Bankivska bezpeka: problema vimiru // *Ekonomika i prognovuvannia*. – 2006. – № 1. – S. 7–25.
3. *Vlasiuk O. S.* Ekonomichna bezpeka Ukraini v umovah rinkovih transformacij ta antikrizovogo reguliuvannia : monografia / O. S. Vlasiuk. – K. : Akademia finansovogo upravlinnia, 2011.
4. *Vovchak O. D.* Bankivska investiciynna diyalnist v Ukraini : monografia / O. D. Vovchak. – Lviv: Vidavnitstvo Lvivskoi komerciynoi akademii, 2005. – 544 s.
5. *Groschi ta kredit* : pidruch. / M. I. Savlук, A. M. Moroz, I. M. Lazepko. – 6-e vid., pererob. i dop. – K. : KNEU, 2011. – 592 s.
6. *Dziubliuk O. V.* Finansova stiykist bankiv yak osnova efektyvnogo funkcionuvannia kreditnoi sistemi : monografia / O. V. Dzyublyuk, R. V. Mykhajlyuk. – Ternopil: TNEU, 2009. – 316 s.
7. *Yermoshenko M. M.* Vznachennia zagrozi nacionalnim interesam derzhavi u finansovo-kreditniy sferi / M. M. Yermoshenko // *Ekonomika Ukraini*. – 1999. – № 1. – S. 4–12.
8. *Zagariy V. P.* Monetarni vazheli dosiagnennia finansovoi bezpeki: dosvid rozvinenih krain / V. P. Zaharij // *Biznes-inform*. – 2014. – № 4. – S. 400–404.
9. *Kirichenko O.* Tendencii zlittia ta poglinannia v bankivskomu sektori ekonomiki Ukraini / O. Kyrychenko, T. Bila // *Bankivska sprava*. – 2008. – № 5. – S. 29–37.
10. *Kovalenko V. V.* Centralniy bank i groshovo-kreditna politika: navch.-metod. posibn. / V. V. Kovalenko; DVNZ «UABS NBU» – Sumi DVNZ «UABS NBU», 2010. – 138 s.
11. *Krotiuk V. L.* Evolucia pidhodiv do otsinki kapitalu v Bazelskih ugodah / V. L. Krotiuk, V. I. Mishhenko // *Bankivska sprava*. – 2005. – № 4. – S. 3–10.
12. *Lucik-Dubova T. O.* Sistema indikatoriv finansovoi bezpeki derzhavi / T. O. Lucyk-Dubova // *Nauka y ekonomika*. – 2013. – Vip. 3. – S. 22–28.
13. *Liutiy I. O.* Groshovo-kreditna politika v umovah perehidnoi ekonomiki / O. I. Lyutyj. – K. : Atika, 1999. – 239 s.
14. *Mishchenko V. I.* Centralni banki: organizaciynno-pravovi zasadi / V. I. Mishhenko, V. L. Krotiuk. – K. : Znannia, 2004. – 372 s.
15. *Primostka L. O.* Ekonomichni riziki v diyalnosti bankiv / L. O. Prymostka // *Bankivska sprava*. – 2004. – № 3. – S. 16–23.

16. *Смовженко Т. С.* Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект / Т. С. Смовженко // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 34–37.

17. *Ткаленко С. І.* Фінансова безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів / С. І. Ткаленко // Міжнародна економічна політика. – 2013. – № 1(18). – С. 87–104.

18. *Усоскин В. М.* Современный коммерческий банк: Управление и операции – изд. 4. / В. М. Усоскин. – М. : Б.и., 2014. – 328 с.

19. *Шаров О. М.* Монетарні та валютні війни як інструмент економічної політики / О. М. Шаров // Вісник НБУ. – 2013. – № 10. – С. 12–19.

20. *Шемаєва Л. Г.* Концептуальні підходи до оцінки стану фінансової безпеки сектору державних фінансів України / Л. Г. Шемаєва // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2011. – № 1. – С. 111–118.

16. *Smovzhenko T. S.* Problemi ta perspektivi rozvitku bankivskoi sistemi v umovah evrointegracii Ukraini. Organizaciyniy aspekt / T. S. Smovzhenko // Visnik NBU. – 2005. – № 11. – S. 34–37.

17. *Tkalenko S. I.* Finansova bezpeka derzhavi v umovah posilennia globalizaciynih procesiv / S. I. Tkalenko // Mizhnarodna ekonomichna politika. – 2013. – № 1(18). – S. 87–104.

18. *Usoskin V. M.* Sovremenniy kommercheskiy bank: upravlenie i operacii. – izd. 4 / V. M. Usoskin. – M. : S.n., 2014. – 328 s.

19. *Sharov O. M.* Monetarni ta valutni viyni yak instrument ekonomichnoi politiki / O. M. Sharov // Visnik NBU. – 2013. – № 10. – S. 12–19.

20. *Shemayeva L. G.* Konceptualni pidhodi do ocinki stanu finansovoi bezpeki sektoru derzhavnih finansiv Ukraini / L. H. Shemayeva // Problemi i perspektivi rozvitku pidpriemnictva. – 2011. – № 1. – S. 111–118.